

Okręgowy Urząd Miar w Katowicach

Praca zbiorowa pracowników OUM w Katowicach

W wyniku prac organizacyjnych pierwszego dyrektora GUM, Zdzisława Rauszera, w 1922 r. powołano sześć okręgowych urzędów miar na terenie całej Polski, w tym Śląski Okręg Legalizacji Narzędzi Mierniczych (nr 5). Obejmował on obszar składający się z części województw: śląskiego (powiaty: katowicki, pszczyński, świętochłowicki, tarnogórski, cieszyński, bielski, rybnicki, lubliniecki), krakowskiego (powiaty: bialski, żywiecki, chrzanowski, myślenicki, wadowicki), kieleckiego (powiaty: miechowski, częstochowski, będziński, olkuski i zawierciański). Na terenie okręgu znalazły się miasta: Katowice, Cieszyn, Bielsko, Kraków, Rybnik, Nowy Sącz, Częstochowa i Sosnowiec.

Problemy granic a początki organizacji miar

Problemy administracji miar na Śląsku były związane ze stanem niepewności co do kształtu terytorium. Do 1918 r. granice Śląska nie były ostatecznie ustalone. Trwał spór graniczny z Czechami o Śląsk Cieszyński i z Niemcami o Górny Śląsk. W styczniu 1919 r. linia demarkacyjna na Śląsku Cieszyńskim, Spiszu i Orawie została przerwana przez wojska czeskie, co wywołało konflikt zbrojny z Polską. Walki nie zakończyły się zwycięstwem żadnej ze stron. Ostatecznie, poza granicami Polski znalazło się Zaolzie, Zagłębie Karwińskie oraz znaczna część Spiszu i Orawy. Część Śląska Cieszyńskiego weszła w skład województwa śląskiego. Dla tych terenów, 20 stycznia 1920 r. została utworzona Zastępcza Nadinspekcja Urzędów Śląska Cieszyńskiego z siedzibą w Warszawie, administrująca urzędami miar w Cieszynie i Bielsku. Kierował nią, w randze nadinspektora, Stanisław Muszkat – wicedyrektor Głównego Urzędu Miar. Zastępcą był inż. Jan Werner, późniejszy naczelnik Okręgowego Urzędu Miar w Poznaniu. Znacznie bardziej skomplikowana była sytuacja na Górnym Śląsku, którego status przynależności, według postanowień traktatu wersalskiego, miał rozstrzygnąć plebiscyt. Przeciągający się stan niepewności powodował, że losy śląskich urzędów miar długo pozostawały nierozstrzygnięte. W wyniku plebiscytu oraz na mocy decyzji mocarstw zachodnich w sprawie granic, na co niewątpliwym wpływ miał wybuch III Powstania Śląskiego, Polsce przypadła większa część Śląska niż pierwotnie zakładano.

Utworzono autonomiczne województwo śląskie, w skład którego weszły powiaty: rybnicki, pszczyński, część tarnogórskiego, lublinieckiego, bytomskiego i zabrzańskie oraz Katowice i Królewska Huta (obecnie Chorzów). Z dawnych pruskich urzędów miar tylko urząd w Katowicach przypadł Polsce, pozostałe niemieckiej Dyrekcji Miar we Wrocławiu. Zgodnie z zasadą autonomii Śląska, tworzące się urzędy miar podlegały Wydziałowi Przemysłu i Handlu Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego. Staraniem Polskiego Komisariatu Plebiscytowego w Bytomiu, do objęcia służby w ponemieckich urzędach miar na Górnym Śląsku, wytypowano na przeszkolenie w Okręgowym Urzędzie Miar w Poznaniu siedem osób: Michała Beslera z Halemby, Karola Sewera ze Studzienki, (?) Grzesica z Murcek, Józefa Łukaszczyka i Pawła Wosia z Mikulczyc, Pawła Russka z Zabrze oraz Józefa Kostorza z Bogucic. W lipcu 1921 r. ludzie ci zostali wezwani do Głównej Kwatery Powstańczej w Szopienicach i stamtąd przerwani przez zieloną granicę do Sosnowca, skąd udali się do Poznania. Dokumenty wyjazdowe wręczył im inż. Józef

Od lewej: Józef Kostorz, Paweł Russek, Leon Prawdzic-Szczawiński. Fotografii wykonano w 1922 r., w dniu uruchomienia Miejscowego Urzędu Miar w Katowicach

fol. arch. OUM w Katowicach

Kiedroń, późniejszy minister przemysłu i handlu. Trzymiesięczny kurs kończył się egzaminem przed komisją w składzie: dr inż. Zdzisław Rauszer – dyrektor Głównego Urzędu Miar, inż. Leon Prawdzic-Szczawiński – naczelnik Okręgowego Urzędu Miar w Poznaniu i inspektor Żurawski (imię nieznane) – pracownik pruskiego Inspektoratu Legalizacyjnego w Poznaniu. Po ukończeniu kursu absolwenci otrzymali przydział do poszczególnych miejscowych urzędów, stanowiąc kadrę terenowych organów administracji miar. Do objęcia Miejscowego Urzędu Miar w Katowicach został skierowany J. Kostorz. Spowodowało to konflikt z władzami wojewódzkimi na tle przynależności organizacyjnej śląskich urzędów miar. Zdaniem władz miejscowych urzędy miar miały podlegać Wydziałowi Przemysłu i Handlu Urzędu Wojewódzkiego w Katowicach. W rozmowach mających na celu rozstrzygnięcie problemu wzięli udział Józef Rymar, inż. Prawdzic-Szczawiński i J. Łukaszczyk. Przedstawiona przez nich propozycja włączenia urzędu miar w Katowicach do Okręgowego Urzędu Miar w Poznaniu została odrzucona. Wówczas Miejscowy Urząd Miar podlegał Śląskiemu Wydziałowi Przemysłu i Handlu. Kierownictwo urzędem powierzono inż. Józefowi Późniakowi, który po trzymiesięcznym urzędowaniu zrezygnował z pracy. W tej sytuacji władze lokalne przekazały funkcję kierowniczą Łukaszczykowi, a uruchomienie drugiego na Górnym Śląsku Miejscowego Urzędu Miar w Rybniku zlecono Kostorzowi. W wyniku rozmów dyr. Rauszera z wojewodą śląskim Miejscowe Urzędy Miar w Katowicach i Rybniku zostały podporządkowane Głównemu Urzędowi Miar w Warszawie. Za porozumieniem Ministerstwa Przemysłu i Handlu z władzami wojewódzkimi utworzono Śląski Okręg Legalizacji Narzędzi Mierniczych, powierzając pełnienie obowiązków naczelnika inż. górniczemu Marianowi Leonardowi Narkiewiczowi. W tym czasie udało się pozyskać dla potrzeb śląskiego okręgu część po-

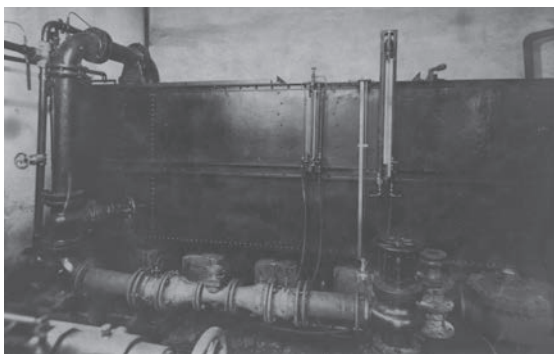
Urządzenie pomocnicze do sprawdzania przyrządów wstępnych
fot. arch. OUM w Katowicach

mieszczeń szkoły w Królewskiej Hucie przy ul. Mickiewicza 37. Uroczyste otwarcie siedziby nastąpiło 21 lipca 1923 r. W skład osobowy wchodził: Jan Nowak jako kierownik kancelarii, Helena Jureczko – sekretarka, Balcerkiewicz (imię nieznane) – pracownik kasowości, Paweł Russek, Paweł Woś, Karol Sewera i Stanisław Dawidowicz – pracownicy działu technicznego.

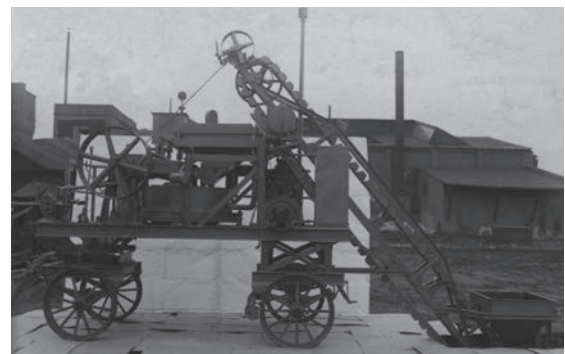
Z Królewskiej Huty do Katowic

Pierwsze wyposażenie urzędu w Królewskiej Hucie stanowiły 3 wiszące wagi techniczne, komplet przmiarów i kolb szklanych, przyrząd sześcianujący do beczek, odważniki pomostowe kontrolne oraz wyprawa podróżna objazdowego urzędu miar. Wyposażenie to umożliwiała legalizowanie: tradycyjnych przyrządów pomiarowych do miar i masy, beczek do piwa w browarach, wózków kopalnianych, wag kolejowych na kopalniach, wag handlowych i odmierzaczy paliw samochodowych.

Pierwszą inwestycją, jakiej dokonano w siedzibie urzędu, była stacja do sprawdzania liczników energii elektrycz-

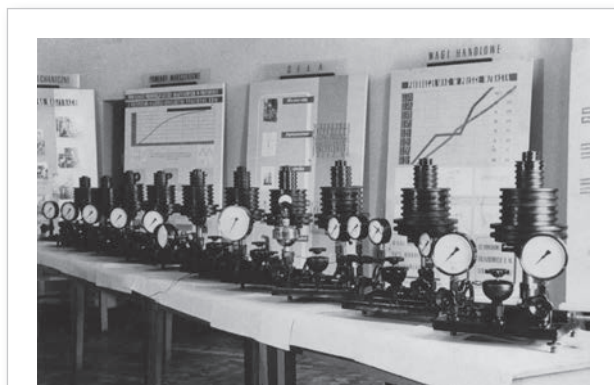

Stanowisko do legalizacji wodomerzy „Aquametro”
fot. arch. OUM w Katowicach

Waga porcjująca mechaniczna ok. 1930 r.
fot. arch. OUM w Katowicach

nej (1924 r.), po czym zakupiono m.in.: komplet wag technicznych, aparat do sprawdzania podzielnicy w przesuwnikowych. Następcą inż. Narkiewicza na stanowisku naczelnika był po jego śmierci Stanisław Markiewicz (1927–1939), przeniesiony z Lubelskiego Okręgowego Urzędu Miar. Dzięki jego staraniom zakupiono od Banku Gospodarstwa Krajowego w Katowicach budynek przy ul. Józefa Piłsudskiego 9 (obecnie Rynek 9). 30 grudnia 1930 r. dokonano oficjalnego przeniesienia urzędu z Królewskiej Huty do Katowic. W tym samym roku okręg otrzymał nazwę Katowicki Okręgowy Urząd Miar. Po montażu maszyn elektrycznych w nowym budynku rozpoczął pracę dział elektryczny. Około 1932 r. przystąpiono do legalizacji gazomierzy w zakładach naprawczych tych przyrządów. Sprawdzano też aparaty szcześcianujące. Po wykonaniu instalacji wodnokanalizacyjnych uruchomione zostało stanowisko do legalizacji wodomierzy „Aquametro”. W latach 1937–1938 rozpoczęto legalizację taksometrów. Stanowisko do ich sprawdzania składało się z olbrzymiej i hałaśliwej maszyny napędzanej elektromotorem oraz z bazy terenowej zaopatrzonej w mnogość różnych znaków. Urządzenie to od początku budziło kontrowersje, w związku z czym do sprawdzania taksometrów używano odręcznie wykonanego przyrządu, który był prototypem stanowisk pomiarowych stosowanych jeszcze długo po wojnie. W 1938 r. do obszaru Katowickiego Okręgowego Urzędu Miar został włączony Miejskowy Urząd Miar w Krakowie, a wiosną 1939 r. urzędy w Kielcach i Nowym Sączu. Łączny zasięg terytorialny obejmował wówczas dziesięć miejscowych urzędów miar. Po rozpoczęciu wojny naczelnik Narkiewicz wraz z rodziną wyjechał do Warszawy, gdzie zginął w czasie Powstania Warszawskiego. W okresie okupacji Okręgowy Urząd Miar w Katowicach przestał istnieć, a część podległych mu urzędów miejscowych znalazła się w granicach Generalnej Guberni. W tym czasie miejscowe

Manometry obciążnikowo-tłokowe

fot. arch. OUM w Katowicach

Siedziba Okręgowego Urzędu Miar w Katowicach

fot. arch. OUM w Katowicach

urzędy miar na terenie Śląska podlegały niemieckiej Dyrekcji Miar we Wrocławiu, a urzędy z obszaru GG okupacyjnej Dyrekcji Miar w Krakowie.

Okres powojenny

Ponowne uruchomienie Okręgowego Urzędu Miar w Katowicach nastąpiło 1 lutego 1945 r. Siedziba urzędu stała się wówczas jednocześnie siedzibą Głównego Urzędu Miar, a to z powodu całkowitego zniszczenia gmachu przy ul. Elektoralnej w Warszawie. Stan taki trwał do końca 1945 r., tj. do czasu przeniesienia GUM z Katowic do Bytomia, a w 1949 r. do Warszawy.

Okręgowym Urzędem Miar w Katowicach od 16 czerwca 1945 r. kierował Stanisław Dawidowicz – zasłużony metrolog i wychowawca trzech pokoleń pracowników technicznych terenowej służby miar pozostający na stanowisku dyrektora przez 25 lat. Wówczas, oprócz przyrządów pomiarowych sprawdzanych przed wojną, rozpoczęto legalizację wag i odważników dużej dokładności, siłomierzy kontrolnych i użytkowych, maszyn wytrzymałościowych i twardościomierzy, wskazówkowych mierników elektrycznych, przekładników prądowych i napięciowych. W 1952 r. OUM w Katowicach współorganizował wraz z GUM nowy Okręgowy Urząd Miar w Krakowie, przekazując jednocześnie trzy Obwodowe Urzędy Miar: w Krakowie, Kielcach i Nowym Sączu.

Na przełomie lat 1962/63 zorganizowany został Wydział Nadzoru Legalizacyjnego, którego zadaniem jest przeprowadzenie i koordynowanie w ramach okręgu kontroli przestrzegania przez użytkowników przyrządów miernicznych postanowień Dekretu o organach administracji miar oraz miarach i narzędziach miernicznych z 1951 r. Na mocy ustawy o miarach i narzędziach pomiarowych z dnia 17 czerwca 1966 r. utworzono Centralny Urząd

Pracownicy wzorcowni w Częstochowie, 1950 r.

fot. arch. OUM w Katowicach

Jakości i Miar. Od kwietnia 1967 r. zaczęło obowiązywać nowe zarządzenie prezesa CUJiM w sprawie określenia przyrządów pomiarowych podlegających obowiązkowi legalizacji. W wyniku czego przystąpiono do legalizacji sfigmomanometrów do pomiaru ciśnienia tętniczego krwi u wytwórcy, a na przełomie lat 1969/70 rozpoczęto legalizację tachometrów i stoperów.

Zgodnie z ustawą z dnia 29 marca 1972 r. w miejsce CUMiJ został utworzony Polski Komitet Normalizacji Miar i Jakości, a okręgowe urzędy miar zostają przekształcone w okręgowe urzędy miar i jakości. Kolejne zmiany dotyczyły stworzenia Wydziału Długości i Kąta, a w 1976 r. została uruchomiona przy Obwodowym Urzędzie Miar w Bytomiu Pracownia Płytek Wzorcowych Długości i Kąta. W wyniku nowego podziału administracyjnego Polski w 1976 r. okręg zaczął wykonywać swoje zadania na terenie województw: katowickiego, bielskiego i częstochowskiego. W wyniku tych zmian OUM podlega siedem Obwodowych Urzędów Miar: w Katowicach, Bielsku-Białej, Gliwicach, Rybniku, Częstochowie i Sosnowcu. Wydział Elektroniki zostaje utworzony w 1986 r., natomiast od 1992 r. w Wydziale Masy i Siły rozpoczęto legalizację radarowych mierników prędkości pojazdów w ruchu drogowym.

Ustawa Prawo o miarach z dnia 3 kwietnia 1993 r. przywróciła urzędowi historyczną nazwę, dzięki czemu od ponad 20 lat nosi on nazwę Okręgowego Urzędu Miar w Katowicach. W latach 1994–1998 na terenie działania OUM zrealizowanych zostało szereg przedsięwzięć dotyczących sprawdzania wag o dużym obciążeniu i dużych wzorców masy oraz wznowienie uwierzytelniania tachografów samochodowych. Z początkiem 1996 r. została uruchomiona w Obwodowym Urzędzie Miar w Rybniku Pracownia Analizatorów Spalin Samochodowych. Natomiast na stanowisku pomiarowym w Wydziale Elektroniki rozpoczęto uwierzytelnianie pehametrów oraz rotametrów

do gazu na stanowisku pomiarowym w punkcie legalizacyjnym.

Czasy współczesne. Reforma administracji miar

Rok 1999 rozpoczął się reformą administracyjną kraju, w wyniku której Okręgowy Urząd Miar w Katowicach zmienił obszar swojego działania. Obecnie, jego zasięg pokrywa się z obszarem województwa śląskiego. W 2001 r. uchwalono nową ustawę Prawo o miarach, a następnie jej nowelizację w 2004 r. W OUM Katowice powstał Zespół Laboratoriów Wzorcujących, w skład którego weszło Laboratorium Elektryczne oraz Laboratorium Mechaniczne. 16 stycznia 2006 r. Zespół Laboratoriów Wzorcujących uzyskał akredytację PCA w zakresie następujących dziedzin: długość, kąt, wielkości elektryczne, czas, częstotliwość, wielkości optyczne, wielkości fizykochemiczne. 19 października 2011 r. akredytacja została rozszerzona o kolejne dziedziny: ciśnienie i próżnia. W 2001 r. weszła w życie ustawa o towarach paczkowanych, która została znowelizowana w 2004 r. Na jej podstawie organy okręgowych i obwodowych urzędów miar sprawują nadzór nad rynkiem producentów i importerów towarów paczkowanych. Ustawa została znowelizowana po raz wtóry w 2009 r. Wejście Polski do Unii Europejskiej nałożyło na administrację miar nowe obowiązki. Wagi nieautomatyczne wyprodukowane po maju 2004 r. podlegają ocenie zgodności. Ocena ta odbywa się zgodnie z wymaganiami dyrektywy 90/384/EWG, wprowadzonej rozporządzeniem Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 11 grudnia 2003 r. Okręgowy Urząd Miar w Katowicach, na podstawie decyzji Komisji Europejskiej z dnia 5 kwietnia 2004 r., uzyskał uprawnienia Jednostki Notyfikowanej Nr 1444 w zakresie zgodności wag nieautomatycznych Moduł F. Począwszy od 1 czerwca 2007 r. Jednostka Notyfikowana może przeprowadzać ocenę zgodności przyrządów pomiarowych takich, jak: wagi automatyczne, analizatory spalin samochodowych, materialne miary długości. Od marca 2008 r. JN prowadzi ocenę zgodności według Modułu D: wodomierze, gazomierze i liczniki energii elektrycznej czynnej.

Na podstawie rozporządzenia w sprawie zniesienia niektórych obwodowych urzędów miar oraz określenia obszaru działania i siedzib okręgowych i obwodowych urzędów miar zlikwidowano w 2010 r. dwa obwodowe urzędy miar – w Gliwicach i Sosnowcu. Wskutek czego obecnie na terenie województwa śląskiego działa pięć obwodowych urzędów miar: w Katowicach, Bytomiu, Bielsku-Białej, Rybniku i Częstochowie.